

УДК 336.719

Р. Г. Сніценко,
к. е. н., доцент кафедри електронних апаратів,
Кременчуцький національний університет ім. М. Остроградського, м. Кременчук

ВПЛИВ РИЗИКІВ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ БАНКУ

Проведений аналіз існуючих підходів до тематики ризиків та їх понятійного апарату. Дане авторське визначення ризику, запропоновано використання міжнародного досвіду під час розробки власної системи безпеки та вибору основних напрямів ризик-менеджменту. Визначені завдання що має вирішувати система безпеки банку з метою управління ризиками.

The analysis of existing approaches to the subject of risks and their conceptual apparatus. This author's definition of risk proposed use of international experience in the development of its own security system and selecting main areas of risk management. Defined tasks that should solve the security system of the bank risk management purposes.

Ключові слова: фінансова безпека, система фінансової безпеки, ризик-менеджмент, оцінка, показник.

Keywords: financial security, the system of financial security, risk management, assessment, rate.

Вступ Економічні ризики властиві діяльності всіх суб'єктів фінансових відносин, однак банківська діяльність є найбільш ризикованою. Таких економічних ризиків, як кредитний, інфляційний, валютний, інвестиційний, відсотковий, ризик ліквідності, не може уникнути жоден банк. Ризики притаманні більшості банківських операцій, причому збільшення рівня ризику майже пропорційно впливає на можливість збільшення прибутку. Оцінка прибутковості продуктів та підрозділів з урахуванням ризиків є базою щодо прийняття стратегічних управлінських рішень з розвитку та фінансування окремих напрямків банківської діяльності, формування переліку банківських продуктів, стимулювання якості та продуктивності праці персоналу банку.

Актуальність проблеми Оскільки повністю позбутися ризиків неможливо, перед банківською установою постає завдання управління ними. Балансування між прибутком та ризиком, пошук їх оптимального співвідношення розглядається як одне з найважливіших і найскладніших завдань, які стоять перед керівництвом банку.

Проблемою управління ризиками займаються як закордонні, так і вітчизняні вчені. Широко відомі роботи Л. Примостки, Л. Батракової, Глушенка В.В. О. Андронova, А. Дробязко, В. Сушко та ін. з розгляду банківських ризиків. В. Давидова, І. Булеєв та ін. вирішують питання антикризового управління промисловими підприємствами. Г.С.Одинцова, Г.І.Мостовий розглядають ризик-менеджмент на рівні держави в цілому.

Мета і задачі дослідження. Метою роботи є узагальнення і розвиток науково-методичних засад управління ризиками при веденні банківської діяльності з урахуванням вимог фінансової безпеки.

Об'єктом дослідження є господарські, управлінські і регуляторні процеси в банку при його функціонуванні в умовах впливу дестабілізуючих факторів.

Предметом дослідження виступають теоретичні, методичні та практичні основи управління ризиками та їх вплив на фінансову безпеку банку.

Результати досліджень У працях вчених-економістів прослідковуються два основних підходи до тематики ризиків. Перший – теорія ризику формується як окрема наука, що розглядає ризик як загальносистемне явище. Другий підхід пов'язаний з урахуванням фактора ризику в конкретних економічних науках і в банківській справі зокрема.

Вчені по-різному трактують поняття ризику. Наприклад, Л.І. Донець у [4] визначає ризик як діяльність, що пов'язана з подоланням невизначеності в ситуації неминучого вибору, в процесі якого є можливість кількісно і якісно оцінити ймовірність досягнення передбаченого результату, невдачі і відхилення від мети. І.Г. Брітченко у [2] розглядає ризик як можливість настання несприятливої події, як економічну категорію, що виникає в умовах невизначеності і призводить до ймовірності понесення підприємством збитків або недоотримання прибутку. Л.А.Останкова, Н. Ю. Шевченко у [8] стверджують, що ризик – імовірність події чи групи споріднених випадкових подій, які спричинюють збитки об'єкту, який володіє даним ризиком.

На наш погляд, існуючі визначення не повністю враховують ситуаційність, багатоваріантність та суб'єктивність самої природи ризику. Він є результатом окремого, свідомого, але не завжди об'єктивного управлінського рішення, яке приймається людиною.

Найбільш повне визначення дає В. В. Ковальов у [6], де визначає ризик як рівень фінансової втрати, що виражається: а) у можливості не досягти поставленої мети; б) у невизначеності прогнозованого результату; в) у суб'єктивності оцінки прогнозованого результату.

Узагальнюючи існуючий понятійний апарат, автор вважає за можливе уточнити визначення ризику. Отже, ризик – це ситуація, що є наслідком або варіантом свідомо прийнятого управлінського рішення, яка може привести до матеріальних або інших втрат певного розміру.

В зв'язку з вищезазначеним, різняться і підходи до класифікації ризиків. Л.А.Останкова, Н. Ю. Шевченко класифікують ризики на загальні, дії яких піддані усі без винятку організації, і специфічні види ризику, пов'язані з господарською діяльністю; ризик, пов'язаний з особистістю підприємця, ризик, пов'язаний з недостатністю інформації про стан зовнішнього середовища [8]. І.Г. Брітченко у [2] також не користується поняттям економічного ризику, але розширює поняття і приділяє найбільшу увагу фінансовому ризику.

Більшість авторів припускають, що існує безпосередній зв'язок між ризиком та безпекою. Але природа цього зв'язку, на наш погляд, ще недостатньо освітлена. З одного боку, збільшення ризикованості господарської діяльності призводить до зниження рівня фінансової безпеки об'єкта господарювання, з іншого – надмірне уникання ризику провокує зниження ділової активності, що також робить його уразливим на фоні більш активних учасників конкурентного ринку. Отже, фінансова безпека банку, банківської системи і країни в цілому залежить не від кількості економічних ризиків, а від правильної політики прийняття управлінських рішень в змінних умовах сучасного ринку.

На думку автора, найбільш вдалу класифікацію ризиків надає Л.Примостка у [10] при їх розподілі з погляду джерел виникнення та можливостей управління (рис. 1.).

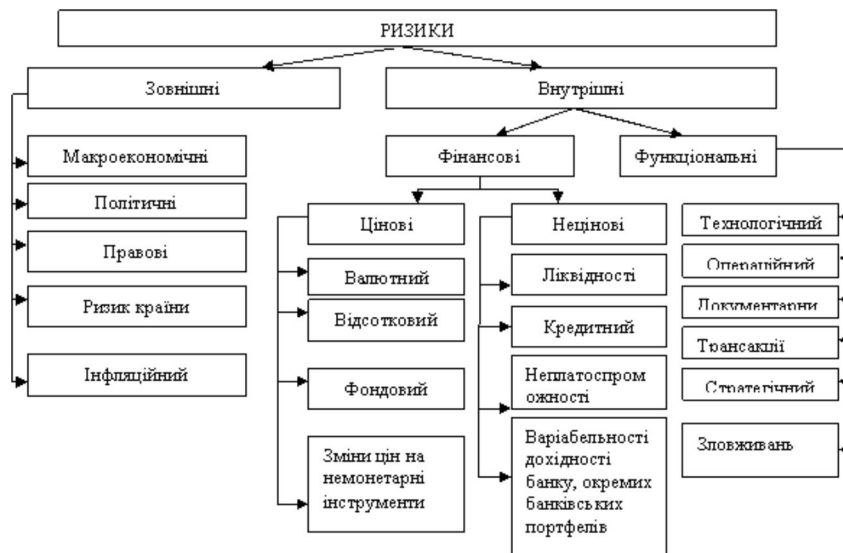

Рис. 1. Класифікація банківських ризиків [10]

Така класифікація дає змогу визначити місце ризик-менеджменту у системі безпеки та пов'язати ризики з безпекою суб'єктів підприємництва – учасників фінансового ринку (рис. 2).

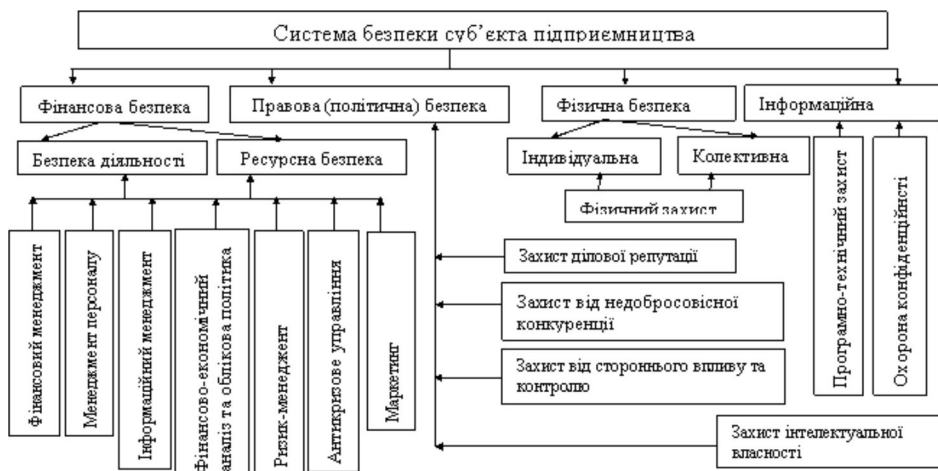

Рис. 2. Система безпеки

На даний момент не існує єдиної моделі управління ризиками для банків. Це обумовлено унікальністю кожної банківської установи: переліком надаваних нею послуг, особливостями оточення, складом ресурсів і т.ін.

Існує багато поглядів вчених щодо визначення понятійного апарату банківського ризику.

У Вікіпедії [11] він визначається, як небезпека потенційно можливої, ймовірної втрати ресурсів чи недоотримання доходів, ймовірність того, що банк понесе збитки у вигляді додаткових витрат, чи одержить доходи нижче тих, на які він розраховував, у результаті реалізації ризикової ситуації.

Л.І. Бойківська, Г.О. Партин з погляду діяльності банків на ринку фінансових послуг, під банківським ризиком розуміють загрозу втрати банком частини своїх ресурсів, недоотримання запланованих доходів, а також потенційну можливість отримати додатковий прибуток у разі реалізації певних, прийнятних для банку, фінансових ризиків [1,9].

Л. Примостка у [10] вважає, що під банківським ризиком слід розуміти: невизначеність, яка може вплинути на здійснення певної банківської операції або в цілому на діяльність банку як фінансового агента ринку; можливість настання події, пов'язаної з можливими фінансовими втратами чи іншими негативними наслідками для діяльності банківської установи.

З точки зору фінансової безпеки банківськими ризиками не можна керувати автономно. Ефективність системи управління ризиками полягає в проведенні постійного контролю за банківськими ризиками і ретельному аналізі показників ризикованості та показників прибутковості.

Зважаючи на велику різноманітність банківських ризиків, існує багато різних поглядів залежно від покладеної в основу класифікаційної ознаки. Вони вдало згруповані та висвітлені в [9].

Таблиця 1. Основні наукові підходи до класифікації банківських ризиків [9]

Види банківських ризиків	Основні підходи до класифікації банківських ризиків		
	О.І. Лаврушин, А.В. Хмеленко, В.Я. Вовк, Н.І. Волкова, В.А. Москвін	В.Т. Севрук, З.М. Бор, В.В. Пятенко, Л.О. Примостка, Х. Путнем	О.Д. Заруба, Е.Б. Ширінська
За типом або видом комерційного банку: -ризик спеціалізованого банку; -ризик галузевого банку; -ризик універсального банку	+		
За сферою впливу чи виникнення банківського ризику: -зовнішні ризики; -внутрішні ризики	+	+	+
За складом клієнтів банку: -ризик роботи з крупними клієнтами; -ризик роботи з дрібними клієнтами	+	+	
За рівнем банківського ризику: -повний ризик; -помірний ризик; -низький ризик	+		
За розподілом ризику в часі: -минулий ризик; -поточний ризик; -майбутній ризик	+		
За характером обліку ризику: -ризик за балансовими операціями; -ризик за позабалансовими операціями	+	+	
За можливістю управління банківськими ризиками: -відкриті; -закриті ризики	+		
За джерелом виникнення: -систематичні; -несистематичні			+

Банк має значно ширшу інформаційну базу ніж зовнішні суб'єкти аналізу, тому замість узагальнюючих показників ризикованості діяльності він використовує індикатори кожного конкретного виду ризику, на який наражається у процесі свого функціонування. Вибір аналітичних показників та індикаторів визначається економічною сутністю та специфікою того чи іншого виду ризиків. Показники і індикатори у сукупності з даними про зовнішнє середовище дають можливість прогнозування впливу кожного конкретного виду ризику на діяльність банку і прийняття зважених управлінських рішень щодо формування політики фінансової безпеки.

Економічна ситуація в Україні та у світі потребує нових критеріїв оцінки і мінімізації ризиків банками. Вона полягає в новому розумінні структури і складових ризиків. Під час розробки власної системи фінансової безпеки для управління ризиками банк повинен спиратися на міжнародний досвід та основні інновації у забезпеченні фінансової безпеки.

З огляду на це пропонується при побудові та організації роботи системи фінансової безпеки банку для оцінки ризикованості банківської діяльності використовувати рекомендації МВФ, ФАТФ та новий варіант Базельської угоди (БазельІІ).

Згідно з новою Базельською угодою за основні види прийняті ринковий, кредитний та операційний ризики; інші види ризиків вважаються такими, що входять до складу цих трьох основних. Однак банківська діяльність в Україні, як і в будь-якій іншій державі, має свою специфіку. Порівняно з іншими європейськими державами наша країна має менш розвинену законодавчу базу, більший рівень корупції і організованої злочинності. З іншого боку, масове використання новітніх технологій у всіх сферах діяльності і доволі високий рівень освіченості суспільства робить вплив ризику управління досить вагомим.

Як відомо, саме виконання кредитних операцій надає банкам змогу виконувати свої зобов'язання по депозитам, і ризик ліквідності дотепер вважався складовою кредитного ризику внаслідок прямого зв'язку зобов'язань "кредит-депозит". Інші чинники, що впливали на виконання зобов'язань банку вважалися несуттєвими [7]. Сучасна ситуація в банківській сфері вказує на необхідність перегляду складових кредитного ризику і розгляд ризику ліквідності як окремого виду. Тому, на нашу думку, ризик управління та ризик ліквідності потрібно розглядати як основні разом з кредитним, ринковим та операційним ризиками.

Всі вищезазначені ризики пов'язані з персоналом, клієнтами та зовнішнім конкурентним середовищем.

Вплив зовнішніх ризиків на результативність роботи банку надзвичайно високий. Управління ними на цьому рівні надзвичайно складне, іноді практично неможливе і тільки починається досліджуватись в Україні. Серед праць цієї тематики слід відзначити [1,7-10,12]. Внутрішні ризики легше ідентифікувати та квантифікувати, і тому при розгляді окремої банківської установи завдання системи фінансової безпеки полягає у виявленні, оцінюванні та виборі ефективних прийомів моніторингу та мінімізації цієї групи ризиків.

Характер банківського бізнесу вимагає підтримки довіри вкладників, яка останнім часом похитнулася до більшості українських банків (за даними Інтернет-джерел за період з 09.2008 по 01.2009 українські банки втратили понад третину клієнтів). Банки особливо вразливі до ризику репутації, оскільки вони можуть дуже легко стати знаряддям чи жертвою незаконної діяльності з боку їх клієнтів або персоналу банку [10,12]. Ризик репутації є складовою ринкового ризику.

З метою розширення банківських послуг і збільшення прибутків останнім часом стала поширеною практика надання експрес-кредитів, коли безпосередньо в торговельній точці позичальник за кілька хвилин одержує гроші на товар або одержує кредитну картку. У цьому випадку банк не має можливості проведення якісної перевірки. Рішення приймає електронна скорингова система на базі анкетних даних, а це суттєво збільшує кредитний і операційний ризики.

І.Є. Семенча у [12] докладно дослідила сучасний стан формування клієнтських служб у банках України, їх проблеми та перспективи розвитку. На її думку, порівняно з еталонним клієнтоорієнтованим банком, АКБ «ПриватБанк» не має окремої клієнтської політики, хоча місія банку передбачає: «Забезпечити простий доступ до банківських послуг кожному громадянину України», і деякі положення її знаходять свій прозяв у стратегії банку. Робота у сфері обслуговування клієнтів представлена Департаментом багатоканального контактного центру. Основні цілі центру: покращення якості клієнтського обслуговування шляхом цілодобової підтримки клієнтів і сфери їхнього обслуговування; покращення якості обслуговування регіональних підрозділів; збільшення обсягу реалізації товарів і послуг; покращення рівня інформованості клієнтів про продукти, що надаються банком. Крім того, банк має розроблені та документально зафіксовані стандарти обслуговування, що є важливою частиною ефективної роботи з клієнтами.

Під час розробки власної системи безпеки та вибору основних напрямів ризик-менеджменту банк повинен спиратися на міжнародний досвід та основні інновації у сучасних системах управлінського обліку. Наукова новизна дослідження нових критеріїв оцінки ризиків банками полягає в новому розумінні структури і складових ризиків. Замість CRM дедалі частіше використовується поняття CVM – Customer Value Management, управління цінністю клієнта, тобто визначення кількісної міри того чи іншого ризику, і, відповідно, вартості банківської послуги, пов'язаної з цим ризиком.

Оригінальність та новизна механізму управління ризиками, запропонованого новою Базельською угодою, полягає [7]:

- оновлення мінімальних вимог до власного капіталу банків;
- розвиток засад та зміцнення процедур пруденційного нагляду за банками;
- дотримання ефективної ринкової дисципліни на основі підвищення прозорості банківської діяльності.

Крім того, використовується ширший перелік економетричних моделей, технічних методів та інструментів зменшення ризиків.

Основні показники, що використовуються для оцінки ефективності діяльності банків з урахуванням ризиків з огляду на інновації у сучасних системах управління ризиками [1-4, 6-10]:

- RORAC (Return on Risk-Adjusted Capital);
- RAROC (Risk-Adjusted Return on Capital);
- RARORAC (Risk-Adjusted Return on Risk-Adjusted Capital).

Найбільш ефективним, на наш погляд, є використання показника RARORAC, що об'єднує показники RAROC та RORAC. Він дозволяє реалізувати інтегрований підхід до вимірювання ризиків, оцінити розмір капіталу, необхідний для їх покриття, визначити можливості переміщення ризику та оптимальний набір банківських продуктів і напрямків для розміщення коштів.

Виходячи з наведеного вище, система безпеки банку з метою управління ризиками має вирішувати такі завдання:

- виявлення потенційних ризиків, їх класифікація та встановлення ступеня впливу на діяльність банку;
- формування системи аналітичних показників ризикованості;
- квантифікація ризиків;
- обґрунтування лімітів ризику з точки зору фінансової безпеки банку;
- вибір найефективнішого методу управління для кожного виду ризику з метою мінімізації ризиків;
- організація ефективних систем моніторингу ризиків;
- постійне вдосконалення системи управління банківськими ризиками.

Висновки

1. Існує безпосередній суперечливий зв'язок між ризиком та безпекою: з одного боку, збільшення ризикованості господарської діяльності призводить до зниження рівня фінансової безпеки об'єкта господарювання, з іншого – надмірне уникання ризику провокує зниження ділової активності, що також робить його уразливим на фоні більш активних учасників конкурентного ринку.

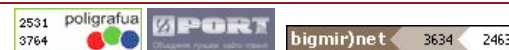
2. Успішність діяльності банку залежить від прийнятої концепції управління ризиками.

3. Система його фінансової безпеки повинна мати можливість управління ризиками та їх мінімізації.

Література :

- Бойківська Л.І. Методи оцінок банківських ризиків / Л.І. Бойківська // Актуальні проблеми розвитку регіону. – 2009. – № 5. – С. 164-168.
- Брітченко І.Г., Брегін Н.А. Механізм оцінки й управління фінансовими ризиками підприємств : Монографія / Мін-во освіти і науки України; Донецький держ. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського . – Донецьк, 2004 . – 172 с.
- Вітлінський В. В., Великоіваненко Г. І. Ризикологія в економіці та підприємстві: Монографія. — К.: КНЕУ, 2004. — 480 с.
- Донець Л.І. Економічні ризики та методи їх вимірювання: Навчальний посібник. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 312 с.
- Державне управління і менеджмент: Навч. посіб. у табл. і схемах / Г.С.Одинцова, Г.І.Мостовий, О.Ю.Амосов та ін.; За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Г.С.Одинцової. - Х.: ХРІДУ УАДУ, 2002. - 492 с.
- Ковалев В. В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности. – М.: Финансы и статистика, 1996. – 432 с.
- Мищенко В. Базель III : нові підходи до регулювання банківського сектору [Текст]. – // Вісник Національного банку України. – 2011. – №1. – С. 4-9
- Останкова Л. А., Шевченко Н. Ю. Аналіз, моделювання та управління економічними ризиками. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 256 с.
- Партич Г.О. Ризики у сучасній банківській діяльності та шляхи їх зниження / Г.О. Партич, У.І. Путько // Науковий вісник НЛТУ України. – Вип. 21.9 – 2011.–С. 247-253.
- Примостка Л. Економічні ризики в діяльності банків / Л. Примостка // Банківська справа. – 2004. - №3. – С.17-23.
- Вікіпедія. Банківський ризик [Електронний ресурс] / Вікіпедія. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/>
- Семенча І. Є. Сучасний стан формування клієнтських служб у банках України: проблеми та перспективи розвитку [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.google.com.ua/url?sa=t&source=web&cd=1&ved=0CBsQFjAA&url=http%3A%2F%2Frevolution.allbest.ru%2Fbank%2F00210545.html>

Стаття надійшла до редакції 18.02.2013 р.

ТОВ "ДКС Центр"